

Őszi Pedagógiai Napok 2020. október 12-16.

Kiemelt téma: A fenntarthatóság és a digitális oktatás pedagógiája

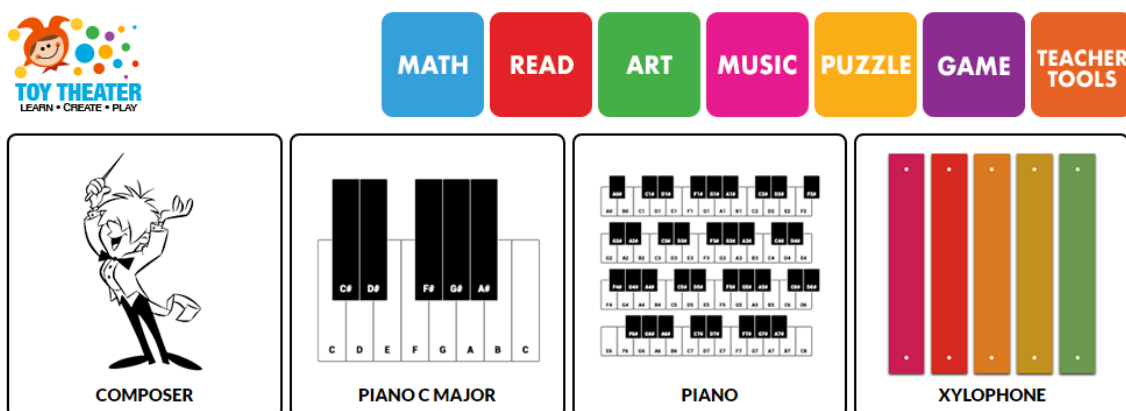
Digitális eszközök használatának lehetőségei az ének-zene tanításában

Farkasházi Csilla (Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium)

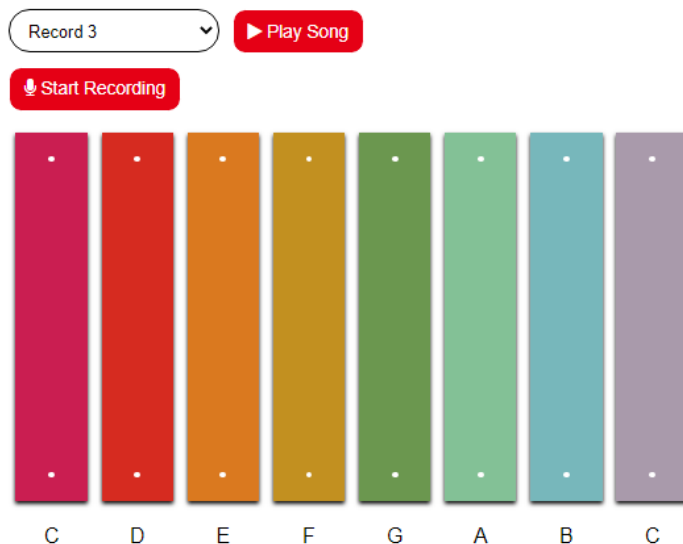
előadás – írásos formára konvertálva (alsó tagozat)

Nem kell ecsetelnem a kollégáknak, hogy milyen hirtelen ugrottunk fejest 2020 tavaszán a digitális oktatásba, mindannyian megéltük az új helyzet adta nehézségeket, de úgy gondolom, legtöbbször hosszú távon is tudunk profitálni a hirtelen elsajátított ismeretekből, és az újbóli visszaállásnál is színesíthetjük a tanultakkal módszertani palettánkat.

Az ének-zene mint tantárgy a karantén során a legtöbb iskolában kissé háttérbe szorult, de úgy tapasztaltam, hogy azért volt rá igény, hogy a sokak megítélése szerint nehezebbnek, komolyabbnak, fontosabbnak tartott tantárgyak mellett továbbra is részesüljenek a diákok a muzsika örömeiben, hogy tudjanak egy kicsit felszabadultan, kreatívan alkotni, zenélni – ezzel a vírushelyzet miatt kialakult feszültséget is oldva. Ritmushangszereket gyártottunk házilag már korábban is, a furulyáját szerencsére mindenki hazavitte a távoktatás idejére, de én *ajándékoztam* minden gyereknek egy saját metalofont is. Hogy hogyan? Az internet segítségével! Véletlenül bukkantam a Toy Theater: Educational Games for Kids (Játék Színház: Oktató játékok gyerekeknek) inspiráló honlapjára: <https://toytheater.com/xylophone/#>

A MUSIC (zene) ikonra kattintva négy funkció ablaka ugrik fel, én elsőként a xylophone-t (metalofont) használtam a tanítványaimmal. A Settings (beállítások) menüpontnál a FULL SCREEN (teljes képernyő) kiválasztásával az ABC-s hangok neve a hangszer alatt láthatóvá válik amellest, hogy nagyobbak lesznek a hangok színes ütőlapjai a normál beállításhoz képest.

Indításként érdemes elegendő időt hagyni a gyerekeknek, hogy szabadon felfedezzék az online hangszert, megismerkedhessenek a hangjával (szépen, sokáig kicsengő fémes hang), szabadon játszassanak rajta, elsajátíthassák a működését. Nyilván teljesen más asztali gépen egerrel, és megint más laptopon, érintőképernyős tableten vagy okostelefonon használni. (Még glissandózni is lehet vele!)

Magyar nyelven is elérhető az alkalmazás, de ott sem változik át a B hang a nálunk általánosan használt H-ra, erre fel kell hívnunk a figyelmet! A C-dúr skála hangjai: C; D; E; F; G; A; **H**; C'. (Egy rövid megjegyzés: Magyarországon a xilofon elnevezés *hivatalosan* a fa hangszert jelöli, a metalofon pedig a fém lapocskák megszólaltatására utal, de a köznyelvi használatban ez gyakran keveredik.)

Felvételt a **Start Recording** (felvétel indítása) gombbal készíthetünk, visszajátszás a **Play Song** (lejátszás) megnyomásával! Észrevettük a gyerekekkel, hogy a visszahallgatásnál hozzá tudunk játszani az előzőleg felvett dallamhoz, így kétszólamúság is létrejöhet, amiben nemcsak a harmadik-negyedik osztályosok ügyeskedhetnek, de már a kicsik is! Nagy élmény! (Ötlet: egy egyszerűbb kánon első szólamára is rájátszhatjuk a második belépés hangjait, jól hangzik!)

A színek sajnos nem egyeznek meg sem az osztályban használt kézi harangjaink színével, sem a kétoktávos metalofonunkéval (sőt még a zeneiskolások szolfézs kottájával sem), de egy saját készítésű kód

segítheti az eligazodást. Visszakerestem az online óráim leírásai közül, mi ezt a segítséget használtuk, ki lehet nyomtatni vagy megrajzolni, hogy kéznél legyen, látható legyen:

Az elsőseimmel tavaly a tanév elejétől kezdve furulyázni is tanultunk, így az ABC-s hangok közül már jónéhányat ismertek a karantén előtt, a legtöbb darabot pedig kívülről is tudták ABC-s névvel. Arra kértem őket, hogy próbálják ki emlékezetből az új hangszeren a furulyás dalokat, remekül sikerült és tetszett nekik! Egy újabb sikerélmény!

Készíthetünk kódolt rejtvényeket ismert dalok felismerésére, pl.

ti-ti-ti-ti ti-ti-ti-ti ti-ti tá tá szün

C C E C G G A G F E D C

A gyerekek (is) nagyon szeretnek kódot fejteni!

(Megfejtés: Megy a gőzös...)

A teljes dal C-dúrban: **C C E C G G A G F E D C C C E C G G A G F E D C**

F G A A C' H A G C' G E C G G A G F E D C.

A kis kézi harangjaink miatt nagyon kedveljük az ehhez hasonló dalokat, amelyekben a C-dúr skála minden hangja szerepel, mert akkor az énekórán az összes kis csengő-bongó harangunknak van gazdája, sokan szerepelhetnek a megszólaltatásuk során:

Anyák napja előtt az előző osztállyal (az előző munkahelyemen) egy meglehetősen merész kísérletbe fogtunk a távoktatás keretein belül, dalt tanítottam a gyerekeknek az online metalofonunk segítségével. Első osztályban tudom, ez így nem épp szokványos, de szeretjük a kihívásokat, megpróbálkoztunk vele. Először a ritmust figyeltem meg, ami nem volt egy hatalmas kihívás, az egyenletes ritmusértékek (nyolcadok) mellett a gyerekek csodásan tudtak koncentrálni magukra a hangokra, a sorok végén pedig jól esett egy kis megpihenés a negyed hangon. Az összetartozó (lejegyzés során összekötött) nyolcadok esetében az első és harmadik ütemben ismétlődnek a hangok: G-G; A-A; illetve E-E; G-G. Soronként egész egyszerű volt memorizálni a dalt, utána jöhetett a hangszeren való kipróbálás!

G G A A G E D E G G A A G E D
 E E G G E D C D E E G G E D C

Sok szempontból nagyon hasznos, ha a hangszeres játék **közben** énekelik is a dallamot a gyerekek. Először az ABC-s hangokkal, majd a szöveggel.

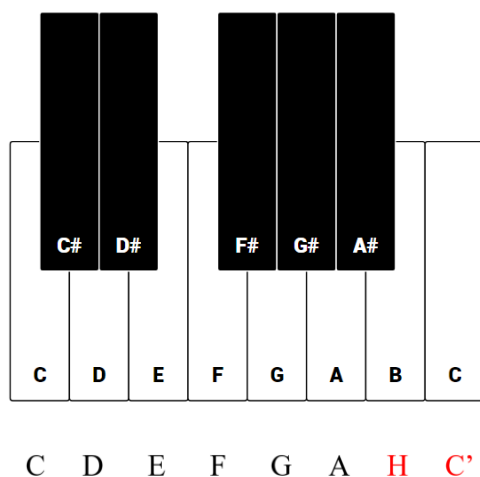
Rozmaringos ablakomban, / táncot jár a napsugár, füsti fecske csőre koppan, / hírt hozott a kismadár.	Azt csicssergi fecskenyelven, / megrázva a kis fejét: nagy vidáman ünnepelem / jó anyámnak ünnepét.
--	--

Ellenőrzésként és megerősítésként átküldtem az osztálynak egy hangszeres változatot az internetről: énekelhettek a citerával együtt, egy versszak bevezetéssel: <https://www.youtube.com/watch?v=c1Wcf2Yjnk4>

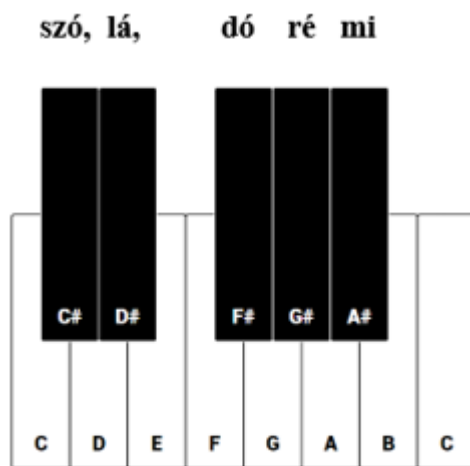
A másik alkalmazás, amit ezen a játékos honlapon megismertünk, a zongora. Június és szeptember között bővült a zenei kínálat, emlékeim szerint korábban a több mint hét oktávós zongorás változat nem szerepelt még a repertoárban, mi az egy oktávost használtuk. (Ki tudja, legközelebb akár egy szimfonikus zenekar is felköltözhet az alkalmazások közé!) A zongora annyiból izgalmasabb a metalofonhoz képest, hogy a kromatikus skála is lejátszható rajta, félhangokat is használhatunk; a felvételekhez viszont sajnos nem lehet hozzájátszani másik szólamot.

Itt is barátkozzunk először a hangszerrel, érdekes lehet, ha először csak a fekete billentyűkön improvizálunk. Milyen hangulatot idéz? Keleties a hangzás? A pentaton hangjai: szó, ; lá, ; dó ; ré ; mi, melyekről nekem egyből Csúnyácska, a pagodák császárnője jut eszembe a Lúdanyó meséiből (III. tétel). <https://www.youtube.com/watch?v=Z2BPGYkfw0I> Remek zenehallgatási anyag! Vannak benne lassabb részek is, ahol könnyen beazonosíthatók a szolmizációs hangok. A Ravel-zene meghallgatása után újra improvizáljunk a feketéken! Hozzunk be ritmus változatokat, kísérletezzünk! (Pl. ri-ri-ri-ri ti ri-ri ti ti) Végül következhet a teljes hangkészlet szabad kipróbálása.

Amennyiben „kódolunk”, itt is megbeszéljük, hogy a B hangon mi a H-t értjük, a kis zongora felső (jobb oldalon elhelyezkedő) C hangja pedig megkülönböztetésként legyen felső C: C'!

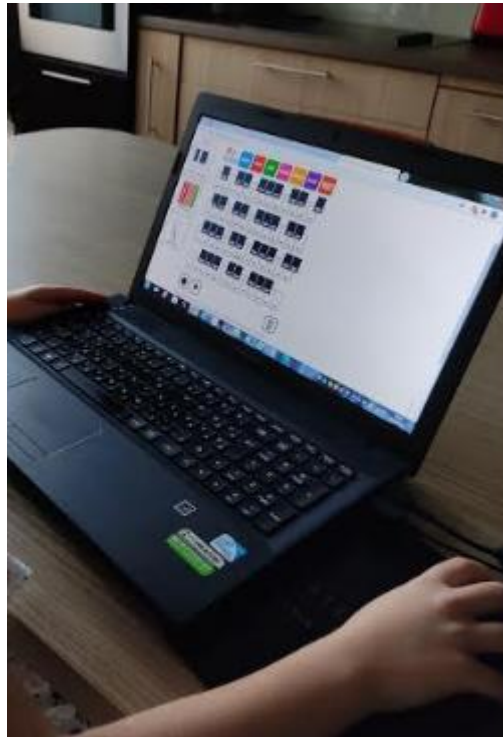
A pentaton hangokon való játékhoz segítséget nyújthat a sokak által gyakran használt Kodály Zoltán: 333 olvasógyakorlat – Bevezető a magyar népzenebe (kottás-betűs kiadás), valamint az Ötfokú zene sorozat kötetei: I. 100 magyar népdal; II. 100 kis induló; III. 100 mari dallam; IV. 140 csuvas dallam. Minden kis kottánál látható az előforduló hangok listája, illetve a hangterjedelem, ez megkönnyíti a választást a hatalmas dallamgyűjteményből. A 333-ban így követik egymást a példák: d-r; d-l,-s,; r-d-l; m-r-d; r-d-l,-s,; m-r-d-l; m-r-d-l,-s, stb. A kis online zongoránkon a Cisz hangnak megfeleltethetjük az *alsó szó* hangot, a Disz-nek az *alsó lá*-t; Fisz-nek a *dó*-t, Gisz-nek a *ré*-t, Aisz-nak pedig a *mi* hangot.

Legkönnyebben a betűkottával dolgozhatunk, de pár pillanat alatt átírhatók erre a formára az öt vonalban lejegyzett dallamok is. Kezdjük a korábban említett bichord (kétfokú) dallamokkal, majd fokozatosan bővítjük a kis zongorán való megszólaltatást és saját hangon éneklést a pentatonig! Segíti a pontos intonációt, ha a zongorával együtt hangoztatjuk az adott hangfordulatokat, a gyakorlás után pedig már egyedül is bátrabban énekelnek a gyerekek. Példa a 333 olvasógyakorlat 33. oldaláról:

m r d l₁ s₁ 33

Ösztönözzük tanítványainkat, hogy szabadon alkossanak saját dallamokat, komponáljanak, legyenek ők is kis zeneszerzők! Az osztálytársaknak készülhet betűkotta, nagy élmény, amikor valaki a saját művének premierén vesz részt az énekórán.

Olyan tanítványom is szívesen játszott és kísérletezgetett ezzel a programmal, aki évek óta magas szinten zongorázik már. Az improvizációra való ösztönzés és a játékos tapasztalatszerzés roppant fontos!

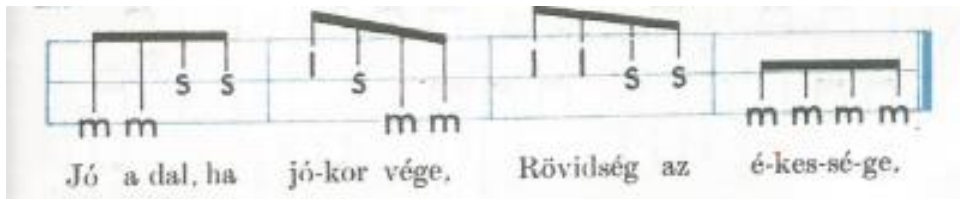

Ha teljesen szeretnénk kihasználni a Toy Theater zenei lehetőségeit, a kottázásra/komponálásra is szakítsunk még egy kis időt! (Vigyázat, amúgy nagyon „veszélyes” a honlap, más témákban is rengeteg szuper ötletet lehet felfedezni, aki elkezd kalandozni, több óra múlva kel csak fel a géptől.)

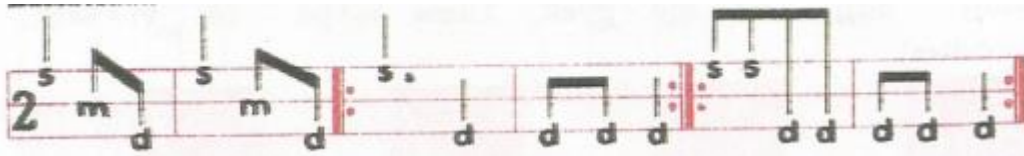

Kodály Zoltán – Ádám Jenő: Énekes könyveiben (1948-as reprint kiadás) érdekes előkészítését találjuk a dallamok öt vonalon történő lejegyzésének. Eleinte csak annyi vonalat használnak a szerzők, amennyire feltétlen szükség van a dalnál. Nincs előjegyzés, az ütemmutató viszont többnyire szerepel; a hangok

ritmusának és egymáshoz viszonyított magasságának ábrázolásával alakul ki a kottakép. Itt három vonalon helyezkednek el a hangok:

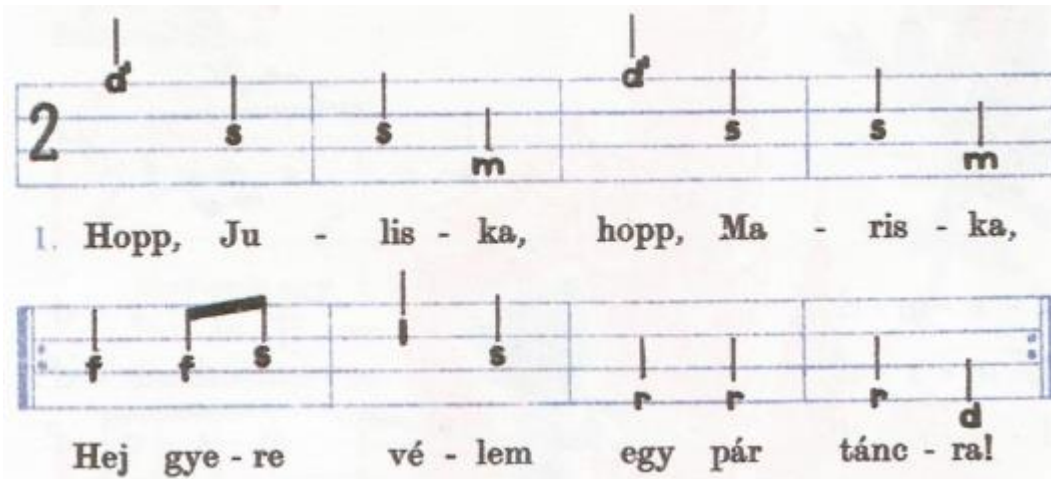

Rejtvény:

(Megfejtés: Éliás, Tóbiás...)

Kottázás négy vonalon:

Ennél a lejegyzésnél pedig már mind az öt vonal szerepel, de a hangnemre itt sem következtethetünk biztosan:

Ez a dal például a-mollban mindenfajta előjegyzés nélkül megállja a helyét, így indul a kottázása:

Azért ez a program megérdemelne némi fejlesztést, de hozzuk ki belőle, amit lehet! Az ütemmutató fix, a ritmust kiválasztva húzhatjuk a hangjegyet a kottába a megfelelő vonalra vagy vonalközbe. Ezután tehetjük az esetlegesen szükséges módosítást a hang elé. Az új hangjegyet sárga téglalapban látjuk, alatta megjelenik az ABC-s hang neve (a korábban említett módon, H helyett B-vel). Az ütemvonalat a rendszer magától berajzolja, feltéve, hogy a ritmus pontosan megfelel a négy negyednek, és nem a hangérték belsejébe esne a határ. Ami eltér a normál kottázástól, hogy a módosítás nem tart az ütem végéig, tehát egyesével újra ki kell tenni a jelet, ha a következő ugyanolyan hangnál is szükséges lenne. (Előjegyzés írására nincs mód a sor elején.) Amint elkészül egy rész, érdemes meghallgatni, ez a funkció nagyon motiváló: amit beírunk, azt meg tudja szólaltatni a program zongora hangon. Hangjegyet és módosítást nem lehet törölni, de a hangokat egymással kicserélni könnyedén tudjuk. (A hangjegyek szára a harmadik vonalköztől kezdve lefelé fordul, a harmadik vonalon és alatta pedig felfelé.)

F E D E

Ez a kezdés is jónak tűnik, d-mollban sincs szükség a dalban szereplő lá; ti; dó' és ré' hangoknál semmilyen módosításra. Ha viszont D-ről indulunk, már szükségünk lesz egy keresztre a C hangok (mindegyike) előtt: Cisz lesz a helyes.

D C# B C#

A komponáló program alkalmas többek között bemásolt kotta hangoztatására, dallamok kottázására, a lejegyzésmódjának elsajátítására, transzponálásra, ellenőrzésre, ismeretek elmélyítésére, aktív alkotásra.

A távoktatás idején a pedagógusok egymást segítették, számos internetes csoport alakult különböző tantárgyak és évfolyamok oktatását segítve, a tanárok ötleteltek, kooperáltak, új dolgokat és lehetőségeket fedeztek fel, megosztották tapasztalataikat, egyénileg megalkotott produktumaikat, és több kiadó könnyítette meg a munkát tankönyveik, kiadványaik szabad hozzáféréssel. Néha már az volt a nehéz, hogy a sok jó ötlet közül melyik irányban induljunk el, mit használjunk. (Amit most szívesen megemlítenék még az énektanítással kapcsolatban, az a Musicators – tantermi digitális oktatás, és a Kodályhub – énekelj velünk honlapja, de a Nyíregyházi Egyetem első-második osztályosoknak szánt, nagyobbak számára is jól használható digitális énektankönyve is sok ötletet adott.)

A diákok motiváltságának fenntartása a valós tanításhoz hasonlóan végig nagyon fontos volt, de arra is figyelni kellett, hogy akadtak olyan szülők, akik elfoglaltságaik miatt alig tudtak gyermekeiknek segíteni, ezért egy basic változatot is készítettem az óráimhoz, hogy akinek tényleg csak minimális lehetősége volt az intenzív tanulásra, számára is biztosítani tudjam a továbbhaladás lehetőségét. A Zoom-os órákon kívül egyéni online foglalkozásokra is szükség lett, korrepetálásra, egyéni fejlesztésre, olykor csak megerősítésre, egy-egy újonnan megtanult furulyás darab vagy dal egyéni meghallgatására, máskor a zeneiskolai felvételi videó elkészítéséhez való segítségre. A digitális kompetenciáink eddig soha nem látott mértékben fejlődtek, tanár, diák és szülői oldalon egyaránt. Senki sem ugyanonnan folytatja az életét, ahol márciusban egy időre becsukta maga után a tanterem ajtaját. Dolgozzuk fel a tapasztalatainkat és építsük bele a napjainkba azt, amit hasznosnak találtunk, és maradjunk továbbra is kreatívak!